

620 ming kishi (2011) yashaydi. Ayrim mamlakatlarda, hatto qo'shni aglomeratsiyalar qo'shilib, yirik urbanizatsiyalashgan markaz (megalapolis)larni yaratgan. Masalan, Angliyada eng katta megalopolisga bir-biriga chatishib ketgan London, Birmengem, Manchestr, Liverpul va boshqa shaharlar yoki Germaniyada Reyn-Rur, Reyn-Mayn kiradi. Bunday megalopolislар taxminan 50 ming kv. km. hududga va 30 – 35 mln. aholiga ega bo'ladi.

Hozirgacha professional teatr dan, keyingi yillarda paydo bo'lgan romantik, naturalistik va modernistik teatrlardan tashqari ommaviy teatrlashgan xalq tomoshalari an'analari barcha Yevropa mamlakatlari da saqlangan.

44-§. Yevropaning slavyan xalqlari

Slavyanlar Yevropadagi yashovchi etnik va til jihatdan birlashuvchi, kelib chiqish tarixiga ko'ra qadimgi xalqlar hisoblanadi. Bugungi kunda slavyanlar Janubiy va Sharqiy Yevropaning keng hududlaridan tortib Rossiyaning Uzoq Sharq mintaqasigacha yoyilgan. Shuningdek, slavyanlar G'arbiy Yevropa davlatlarida, Amerika, Kavkaz va Markaziy Osiyoda ham yashaydi. Slavyanlarning umumiy nufusi – 300 – 350 mln. kishidan iborat.

Slavyanlar G'arbiy slavyanlar (polyaklar, cheklar, slovaklar, kashublar va lujichanlar), janubiy slavyanlar (bolgarlar, serblar, xorvatlar, bosniyaliklar, makedonlar, slovenslar, chernogorlar) va Sharqiy slavyanlar (ruslar, ukrainlar va beloruslar)ga bo'linadi.

Sharqiy slavyanlar tili va madaniyati bir-biriga yaqin, rus, ukrain va belorus xalqlaridan iborat va ular joylashgan hududlar. Yer kurrasining qariyb 1/6 qismini tashkil qiladi. 2010-yilgi ma'lumotlarga binoan,

bu hududda 133 mln. ga yaqin ruslar, 45,5 mln. dan ortiq ukrainlar, 10 mln. ga yaqin beloruslar istiqomat qilishgan. Xorijiy mamlakatlarda, ayniqsa, AQShda, Kanada va Yevropada Sharqiy slavyanlarning so‘nggi bir asr davomida ko‘chib ketgan (emmigrant) avlodlari tarqoq holda yashashadi. Masalan, AQShda va boshqa mamlakatlarda XIX asrning ikkinchi yarmi – XX asr boshlarida kelib joylashgan emmigrant ruslar va ularning avlodlari 1,5 mln. dan ortiq, ukrainlar (asosan, AQSh, Kanada va Argentinada) 1,6 mln. dan ko‘proq.

Iraqiy jihatdan ular katta yevropoid irqiga mansub bo‘lib, o‘zaro bir necha tiplarga bo‘linadi. Janubiy Ukraina va Qora dengiz sohillarida yashovchi aholi qora qosh va qora ko‘zli atlanto-qora dengiz tipiga kiradi. Sharqiy Yevropa tekisliklarida istiqomat qiluvchi rus, ukrain va beloruslar malla rang (shaten) tipidagi irqiy tiplarni tashkil qilsa, Shimoliy hududlarda yashovchi qismi katta yevropoid irqining belomor-baltika tipiga oiddir. Sharqiy viloyatlarda yashovchi ruslarda hatto mongoloid belgilari ham seziladi.

Sharqiy slavyan til turkumiga kirgan rus tili ikki shevaga bo‘lingan: biri shimoliy rus va ikkinchisi janubiy rus shevalaridan iborat bo‘lib, faqat talaf-fuzi bilan farqlanadi. Ukrainian va belorus tillari ham rus tiliga ancha yaqin. Uchalasi ham hind-yevropa til oilasining slavyan turkumining Sharqiy slavyan shoxobchasini tashkil qiladi.

O‘zlarining kelib chiqishi, madaniyati bilan Sharqiy slavyanlar Yevropadagi g‘arbiy va janubiy slavyanlar bilan ko‘p umumiylikka ega.

Arxeologik kashfiyotlarga qaraganda, slavyanlarning etnogenezi miloddan avvalgi III – II mingyil-liklarda Markaziy, Shimoliy va Sharqiy Yevropada paydo bo‘lgan hind-yevropa qabilalari bilan bog‘liq. Slavyanlarning qadimgi ibridoiy makonlari Markaziy

Dnepr bo‘ylari va Yuqori Dnestr, Shimolda Karpat etaklari va Visla vohasida joylashgan, Oder va Elba qirg‘oqlarida ham slavyanlar joylashgan deb ehtimol qiladilar. Dastlab Sharqiy slavyanlar Qora dengiz shimolida joylashgan «antlar» nomi bilan tilga olinadi. Keyinchalik slavyan qabilalar ancha faol ravishda tevarak-atrofga ko‘chib Yevropaning ko‘p qismiga tarqaladi. Milodning birinchi ming yilligi o‘rtalariga kelib Sharqiy slavyanlar Sharqiy Yevropada joylasha boshlaydi. Janub tomon ko‘chib, Dnepr bo‘ylab Dunay sohillarigacha katta hududni egallab olganlar. Shimoli-g‘arb tomon ketgan qismi letto-litva qabilalar bilan qo‘snilikda, Shimolda esa Ilmen va Chud ko‘llariga yetib Volga-Oka daryo o‘rtalarida o‘troq, bo‘lib joylashgan.

Milodning I ming yilligi oxiri – II ming yilligi boshlarida rus solnomalarida tilga olingan qadimgi qabila turkumlari (polyanlar, drevlyanlar, dregovichlar, radivichlar, vyatichlar, volyanlar, slaven va boshqalar)ning birikib aralashib ketishi natijasida qadimgi rus xalqi paydo bo‘ladi. Bu jarayon oqibatida butun Sharqiy slavyanlarni qadimgi Rus davlati Kiyev Rusi tevaragida jipslashtiradi. O’sha davrda Dnepr bo‘yida joylashgan rus yoki ros qabila ittifoqi Kiyev davlatining paydo bo‘lishida katta rol o‘ynagan. Bu qabilalarning nomi mahalliy Ros daryosi nomi bilan bog‘liq bo‘lib, rus xalqining nomi ham ana shundan kelib chiqqanligi ehtimol. Qadimgi rus xalqi o‘zining umumiyligi tili, madaniyati, yozuvi va adabiyotiga ega bo‘lgan.

XIV asrdan boshlab qadimgi rus elati zaminida uchta yaqin qarindosh, ammo mustaqil – rus, ukrain va belorus xalqlari shakllana boshladi. Keyinchalik Buyuk Moskva knyazligi atrofida jipslashgan rus xalqi markazlashgan davlatga ega bo‘lib rus adabiy tilini paydo qiladi. XVI – XVII asrlardan boshlab

Moskvaning siyosiy ta'siri kuchayib qudratlashgan Rus davlati kam aholiga ega bo'lgan shimoliy va janubiy hududlarga, Ural va Sibir tomonlarga uzlucksiz ravishda bostirib kirib o'zining etnik hududini ancha kengaytiradi. Ruslar quyi Volga bo'yi va Shimoliy Kavkazni ham egallaganlar. XVIII – XIX asrlarda Rossiya chegarasi Baltika bo'yi, Qora dengiz sohillari, Kavkazorti, Markaziy Osiyo va Uzoq Sharq hududlarigacha cho'zilgan. Albatta, bosib olingan yerlarga imperiya hukmronligini ta'minlash maqsadida ruslar ko'chirib keltirilgan va ularga moddiy, ijtimoiy imtiyozlar berilgan, turmush shart-sharoitlari yaratilgan. Ular mahalliy xalqlar bilan yaqinlashib xo'jalik va madaniy jihatdan tub aholiga bir qadar ta'sir ko'rsatganlar, o'z navbatida, boy mahalliy xo'jalik tajribasi va madaniyat yutuqlarini o'zlashtirganlar.

Rossiyada bozor munosabatlarining paydo bo'lishi va rivojlanishi (XVII – XIX asr o'rtalari) jarayonida rus xalqi asta-sekin millat sifatida shakllangan.

Ruslarning ulkan hududda turli tabiiy sharoitlarda joylashganligi ularning ikki turkumga – shimoliy va janubiy rus (velikorus)larga bo'linishiga sabab bo'lgan. Ular faqat tili, ya'ni so'zida «u» yoki «o» ishlatilishi («окающие» yoki «акающие») bilan farq qiladilar. O'tmishda moddiy va ma'naviy madaniyatida ham ba'zi farqlovchi xususiyatlar mavjud bo'lgan. Asrlar davomida ruslar yuqorida qayd qilinganidek, Volga orqasiga, Ural va Sibirga asta-sekin siljib g'ayritabiyy sharoit va elatlar orasiga tushib, mahalliy madaniyatni singdirib o'ziga xos etnografik guruhlarni paydo qilganlar. Masalan, shimolga – Oq va Barensev dengizlari sohillariga ko'chib borgan pomorlar, asosan, dengiz ovi va baliqchilik bilan shug'ullanib, o'ziga xos moddiy madaniyat va maishiy turmush yaratgan. Janubiy va sharqiy chegara hududlariga joylashtirilgan harbiy xizmatdagi ruslardan «kazak» deb nom olgan maxsus etnografik guruhlar (don kazaklari, ural

kazaklari, kuban kazaklari, sibir kazaklari, amur va ussuri kazaklari) paydo bo'lgan edi. O'rta Ural o'rmonlarida joylashgan kerjaklar; pechora pastki oqimidagi pustozerlar va ustilemlar; Kaluga – Bryansk – Orlov o'rmonlaridagi polexlar; Sibir va Shimoldagi starojil aholisi (kolimaliklar, russko-ustinliklar, markovchilar, kamchadallar) kabi mayda guruh ruslar ham o'ziga xos madaniy-maishiy xususiyatlarini saqlab tevarak-atrofidagi xalqlarning madaniy an'analarini qabul qilib olganlar.

Ayrim etnografik guruhga staroobryadliklar (Altaydagi «polyaklar», Qozog'istonning Buxtarma dar-yosi sohillaridagi «kamenshiklar», Zabaykaledagi «semeyskiy»lar)ni kiritish mumkin.

Hozirgi davrda Rossiya aholisining asosiy qismi – 95 foizini ruslar tashkil qiladi.

Ruslardan keyingi Sharqiy Yevropadagi eng katta millat ukrainlar bo'lib ular, asosan, Ukrainada joylashgan. Respublikadan tashqarida qo'shni Rossiya Federatsiyasining Voronej va Rostov viloyatlarida Krasnodar o'lkasida, Moldaviyada, Markaziy Osiyo respublikalarida ukrainlar yashaydi. AQSh, Kanada va Argentinada yashovchi ukrainlarning soni yuqorida aytganimizdek 1,6 mln. dan ortiq.

45,7 millionli (2010-yil) ukrain xalqi ruslar va beloruslar singari qonu qarindosh sharqiy slavyan qabilalaridan tashkil topgan qadimiy umumrus elatlari-dan ajralib chiqqan etnosdir.

Tarixdan ma'lumki, IV – VII asrlarda vujudga kelgan O'rta Dnepr bo'ylaridagi tarqoq sharqiy slavyan qabilalari (vizantiyalik mualliflar ularni venedlar, antlar va sklavinlar deb ataganlar) XIX asr o'rtalarida qabila ittifoqlari va knyazliklarga birlashib, Kiyev Rusini vujudga keltirdilar. 1239 – 1240 - yillarda bu davlat mo'g'ullar tomonidan bosib olinib, Oltin O'rda mulkiga aylantirildi. Rusning boshqa qismidan ajralib qolgan Ukraina yerlari XIII – XIV asrlarda polyak,

litva, venger va boshqa chet el hukmdorlari qo'l ostida bo'ldi. Bu o'rinda shuni alohida ta'kidlash kerakki, «Ukraina» nomi dastlab janubiy-g'arbdagi ayrim rus yerlariga taalluqli bo'lib, «kray» – chekka yoki chegara ma'nosini anglatgan. XVI asr oxiri – XVII asr boshlarida u barcha Ukraina yerlariga tarqalib, ukrain xalqining etnik nomiga aylangan. XV asrda Ukrainianing janubiy qismi va Qrim yarim orolida Qrim xonligi tashkil topdi.

1569-yil Ukraina hududining aksari qismi birlashgan litvapolyak davlati – Rech Pospalita tarkibiga kiritildi. 1648-yil B. Xmelnitskiy boshchiligidan ukrain xalqining ijtimoiy va diniy-milliy istibdodga qarshi ozodlik kurashi boshlandi va u milliy inqilobga aylanib ketdi. Ukraina getmanligi mustaqil davlatga aylandi. 1654-yil murakkab tashqi siyosiy va harbiy vaziyatda B. Xmelnitskiy Moskva bilan harbiy ittifoq tuzdi, unda mustaqil getmanlik hokimiyatini saqlab qolish ko'zda tutildi. Shu tariqa u Ukraina getmanligini tashqi siyosiy jihatdan tan olinishiga erishdi. XVIII asrning 2-yarmida o'ng sohil Ukraina Rossiya imperiyasi tarkibiga kirdi. Polsha hududi 3 marta (1772, 1793 va 1795) taqsimlanganidan so'ng ukrain yerlari 2 imperiya – Rossiya va Avstriya-Vengriya tarkibiga o'tib qoldi.

XIX asrning 20 – 30-yillarida Ukrainada milliy uyg'onish jarayoni boshlandi. 1921-yil Ukraina SSR e'lon qilindi va u 1922-yil 30-dekabrda SSSR tarkibiga kirdi, G'arbiy Ukraina yerlari Polsha tarkibiga kirdi. Avvaliga, XX asrning 20-yillarida sovet Ukrainasiga ukrainlashtirish siyosati o'tkazildi. Biroq 20-yillar oxiri – 30-yillar boshlarida bu siyosat to'xtatildi. 1991-yil 24-avgust kuni Ukraina mustaqilligi e'lon qilindi. Milliy bayrami – 24 avgust – Mustaqillik kuni hisoblanadi.

Ukrain va belorus aholisi ancha zich hududda joylashgan bo'lib, ular ruslardek mayda etnografik turkumlarga bo'linmagan. Sharqiy tog'li hududlarda yashovchi aholi – lemkkalar, gutsullar va verxovinlar, Polesdagi pole shuklar ba'zi xususiyatlari bilan ajralib turadi, xolos. Shunday qilib, XVI asrga kelib ukrain xalqining shakllanishi tugallanadi. XVII – XVIII asrlarda Ukraina Rossiya tarkibiga qo'shilishi natijasida milliy shakllanish kuchayadi.

Beloruslar ham, asosan, hozirgi hududida joylashgan bo'lib, ozgina qismi qo'shni Rossiya, Qozog'iston va Boltiqbo'yli respublikalarida yashashadi. Beloruslarning etnik negizini sharqiy slavyan qabilalari bilan birga qisman aralashib ketgan litvalik etnik elementlar tashkil qiladi. VX asrlarda mazkur qabilalar boshqa sharqiy slavyanlar bilan birga Qadimiy Rus davlatiga kirib qadimiy rus xalqining tarkibiy qismini tashkil qilgan. Bu davlat inqirozga uchragandan keyin belorus yerlari Buyuk Litva knyazligiga qo'shildi, 1569-yilda esa Rech Pospalita ixtiyoriga o'tadi. Shet yei bosqinchilariga qarshi kurash jaryonida belorus xalqi shakllanib, XVI asrda etnik birlik yuzaga keladi. XVIII asrda belorus yerlari Rossiya tarkibiga kirdi.

Bugungi kunda 10 millionli belorus xalqi ichida ayrim guruhlar (pole shuklar va litvinlar) ham saqlangan bo'lib, ular ba'zi maishiy turmush va madaniy xususiyatlari bilan o'zaro ajralib turadi.

Xo'jaligi. Albatta, sharqiy slavyan xalqlarining kelib chiqishi, tili va joylanishidagi umumiyliliklar ularning xo'jaligi, maishiy turmushi va madaniyatida ham o'z aksini topgan. Rus, ukrain va beloruslar hayotida umumiy belgilarning shakllanishida shubhasiz umumiy geografik sharoit ham muhim ahamiyatga ega. Ular o'zlarining qadimgi ajodolarining dehqonchilik madaniyatini meros qilib olgan Bu yer-

da dehqonchilik miloddan avvalgi IV mingyilliklarda paydo bo'lib butun viloyatlarga, Shimoliy Tayga o'rmonlariga, janubiy dashtga tarqalgan. Oddiy bir tishli omochlardan to ikki tishli omochga va murakkab g'ildirakli pluggacha ega bo'lganlar. Donni o'roq chalg'i bilan o'rganlar. Ular, asosan, javdar, suli, arpa, bug'doy, sholg'om, dukkakli ekinlar, keyinroq (XVIII asrlardan boshlab) makka, pomidor, kungaboqar va kartoshka ekkanlar. Texnika ekinlaridan zig'irpoya va kanop ekilgan. Sharqiy slavyanlarda chorvachilik dehqonchilik bilan bog'liq bo'lgan. Chorva mollaridan qoramol, qo'y-echki, cho'chqa, ot va parranda saqlangan. Moldan ishchi kuch sifatida foydalanganlar. Ukrainianada, ayniqsa, Karpat hududlarida qo'ychilik asosiy xo'jalik sohasi hisoblangan. Daryo va dengiz sohillarida yashovchi aholi baliqchilik, shimolda va Sibirda ovchilik, o'rmonlarda esa asalarichilik bilan ham shug'ullanganlar, asta-sekin Sharqiy Yevropa aholisida o'ziga xos kompleks xo'jalik-dehqonchilik, chorvachilik bilan ovchilik, terimchilik va baliqchilik paydo bo'lgan.

Dehqonchilikda tuproq va iqlim sharoitiga qarab ikki xil tipni ajratish mumkin. Dasht va o'rmonli dasht zonasida dam berilgan partav yerli xo'jaliklar keng tarqalgan. O'rmon joylarda boshqacha tipdagi xo'jaliklar yuzaga kelgan. Ular ham ochiq partav yerlardan, ham o'rmon ichidagi daraxtlarni kuydirib ochilgan yerlardan foydalanganlar. Ikki-uch yil foydalangandan so'ng bu yerlar ozib kuch-quvvati qolmagach, yangi yerlar ochilgan. XI – XII asrlardan boshlab uch paykalli almashib ekish joriy qilingan.

XIX asrda ovchilik va baliqchilik dastlabki ahamiyatini yo'qotib yordamchi xo'jalik yoki havaskorlik sohasiga aylangan. Ammo ovbop hayvonlar va baliqlar ko'p bo'lgan joylarda, katta ko'l va qalin o'rmonlarda bu soha muhim o'rinni egallab kelgan.

Bozor munosabatlari taraqqiy qilishi bilan natural xo‘jalik yemirilib, mayda hunarmandchilik inqirozga uchraydi. Industrial xo‘jalikning paydo bo‘lishi rus, ukrain va belorus xalqlarining hayotida, ularning turmush tarzida jiddiy o‘zgarishlarga olib keldi.

Turarjoylari. Aholining joylashishi, qishloq tiplari va uylari, ularning xususiyatlari, geografik sharoiti, ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy omillar bilan belgilanadi. Hozirgi sharqiy slavyan xalqlarining joylashishi shahar va qishloq tipida namoyon bo‘lib, ular orasida tafovut kun sayin kamayib bormoqda. Qishloqlar yiriklashib, ularning shakli, obodonlashishi shaharga yaqinlashgan. Ammo ko‘p qishloqlarning arxitekturasi, qurilishi va tipologiyasida an’anaviy belgilar ham saqlanib qolgan. Rossiya va Ukrainianing janubiy viloyatlari juda katta, bir necha ming hovlili qishloqlar daryo bo‘ylarida joylashgan, markaziy hududlarda o‘rtacharoq, 10 – 15 dan 100 – 150 hovliga yaqin, shimolda esa kichik, bir necha hovlili qishloqlar mavjud. Dasht hududlarda aholi uzunasiga yo‘l bo‘ylab, ko‘cha mavze tipida yoki chalkash ko‘chalardan iborat to‘p uyli qishloqlarda istiqomat qilgan. Bunday an’anaviy qishloqlar qatorida yoki o‘rnida yangicha qurilish inshootlari qad ko‘tarishi urushdan keyingi asosiy yo‘nalish bo‘ldi.

Janubdagagi uylar an’anaviy usulda somon, yog‘och, loydan qurilib oqlangan. Odatda, ular ikki-uch xonali bo‘lib, hovlida xo‘jalik inshootlari tiklangan. Markaziy rus hududlarida yoki Belorus o‘rmonlarida asosiy qurilish ashyosi yog‘och bo‘lganligi tufayli ko‘proq pastroq yog‘och uylar tiklangan, xo‘jalik inshootlari uyga yaqin qurilgan. Shimoldagi uylarning xususiyati, aksincha, turarjoy xonalari va xo‘jalik hujralari hammasi bir joyda joylashgan katta dabdabali hovlilardan iborat. Uylarning jihozlanishi deyarli bir tipda bo‘lgan. Albatta zamonaviy texnikaga tayangan

xo'jaliklarning paydo bo'lishi hamma yerda an'anaviy qishloq va uy qurilishiga jiddiy o'zgarishlar kiritgan edi.

Kiyim-kechaklari. Xalqlarning etnografik xususiyatlari ko'proq milliy kiyimlarida namoyon bo'la di. Yaqin davrlargacha sharqiy slavyanlarning xalq kiyimlari uyda to'qilib tikilgan. O'zlari zig'irpoya va kanop o'stirib tolasidan ip yigirganlar, jun va teridan turli kiyimlar tikkanlar. Ayollar oila uchun zarur bo'lgan kiyimlarga o'zlari ip yigirib mato to'qiganlar va kiyim tikkanlar. Ustki kiyim, odatda, umumiyo ko'rinishga ega bo'lib, erkak va ayollarniki uncha farqlanmagan. Masalan, choponga o'xshash kaftan, jun chakmon, keng tikilgan armak va po'stin. Qo'y terisidan po'stin (kojux yoki shuba) tikib kiyilgan. Ayollarning ko'ylak va ichki kiyimlari turli xilda. Kiyim tikishda yomon ko'z, yovuz kuchlardan saqlaydigan turli irimlarga rioya qilganlar. Bayram, to'y va motam kiyimlari har xil bo'lgan.

Milliy kiyimdagি rus qizlari

Kiyimlarida rus, ukrain va beloruslarning o‘ziga xos umumiylit bilan bir qatorda o‘zaro farqlanuvchi xususiyatlari ham mavjud bo‘lgan. Erkak va ayollarning ko‘ylagidagi asosiy farq erkaklarniki tizzagacha, ayollarda esa bir oz uzunroq bo‘lganidadir. Ayol kiyimining bichimi har xil. Ammo milliy va mahalliy sarpolarning xususiyatlari faqat to‘y marosimlari, badiiy havaskorlar to‘garagi konsertlari va katta bayramlarda namoyish qilinadi. Aslida hozir butun sharqiy slavyanlarda milliy an’anaviy sarpo o‘rniga barcha elatlarda Yevropa uslubidagi shahar kiyimi tarqalgan.

Shuni alohida qayd qilish lozimki, ilgari kiyimlarining turi qadimiy etnomadaniy guruhlarning joylanishiga to‘g‘ri kelgan. Masalan, katak-katak yubkasi-mon kiyim hind-yevropa guruhlari joylashgan hududda tarqalgan. Shunga o‘xhash olabayroq yo‘l-yo‘l yubkalar Shimoliy hududlarda yashaydigan fin-ugor tilidagi milliy guruhlarga xosdir. Mazkur kiyimlar, odatda, jun matodan tikilib, rang-barang kashtalangan va bezatilgan.

Etnografik jihatdan ayollarning bosh kiyimlari diqqatga sazovor. Masalan, qizlar bilan erga chiqqan ayollarning bosh kiyimi va soch o‘rami jiddiy farqlangan. Qizlar bir o‘rim soch qoldirgan, nikoh vaqtida kiyiladigan bosh kiyim eng muhim va tantanali odatlar bilan bog‘liq bo‘lgan. Janubiy muzofotlardagi rus, ukrain va belorus ayollariga boshiga gulchambarlar taqish hamda gulchambar shaklda ro‘mol o‘rash ham odat bo‘lgan. Ayollar ro‘mol o‘rasa yoki bosh kiyimi kiysa sochini butunlay qoplashi zarur bo‘lgan. Hozir esa turli-tuman soch turmagi juda keng tarqalgan.

Ayollar kiyimidagi bezaklar ham diqqatga sazovordir. Turli naqshlar bilan kashtalangan yoki tikilgan sarpolar muayyan fikrni ifodalagan. Hozirgacha yetib kelgan ayrim naqsh obrazlarida eng qadimiy e’tiqod-

lar bilan bog'liq personajlar yoki sehrgarlik belgilari tasvirlangan, ibtidoiy irimlar va odatlar aks ettirilgan.

Rus, ukrain va belorus xalqlarining ma'naviy haxoti uzoq davr hukmron pravoslav dini bilan belgilangan. Ular orasida turli mazhablar paydo bo'lgan (staroobryadchiklar, pyatidesyatniklar, duxoborlar va hokazo). Dehqon ahli orasida nasroniy dini yuzaki qabul qilingan, asli har xil sehrgarlik tasavvurlari, muqaddas joylarga sig'inish, qadimgi slavyan xudolariga, Ilyos payg'ambar, Georgiy, Vlasiy kabi avliyolarga ibodat qilish juda keng tarqalgan. Tabiat fasli bilan bog'liq turli diniy marosimlar o'tkazilgan (maslenitsa, sochelmk, troitsa, Ivan Kupala bayrami va hokazo). Dehqonlarning tasavvurida butun olam har xil alvasti va devlar, suv parilari, arvoхlar va ajinalalar bilan to'la. Ular ayrim hayvonlar (ayiq, qarg'a, tovuq va h.k.) bilan bog'liq tasavvurlarga ega bo'lganlar. Ibtidoiy diniy e'tiqod va marosimlarning eng ko'p tarqalgan belgilarini qadimiy xudolar obrazini pravoslav cherkovi muqaddaslashtirishga majbur bo'lgan. Masalan, qadimiy slavyan xudolaridan Avliyo Nikolay endi hunarmand va savdogarlarning homiysi, Avliyo Georgiy Pobedonoses mol va cho'ponlarning homiysi yoki Paraskeva Avliyo Pyatnitsa ayollar va ayol kasbu kori homiysi deb tanilgan. Ibtidoiy tasavvurlar folklorda ham saqlangan (ertaklarda), oilaviy-maishiy urf-odatlarda ham namoyon bo'lgan.

Amaliy san'atda ham ajoyib namunalar yaratilgan. Bayramlarda, boshqa tantanalarda kiyiladigan kiyimlar juda boy va rang-barang naqshlar bilan kashtalangan. Ukrainian uylarining devorlari go'zal naqshlar bilan bezatilgan bo'lsa, ruslarning yog'och uylari nozik o'ymakorlik san'ati bilan ajralib turgan. Uy-ro'zg'or buyumlari, sopol idishlar ham turli naqshlar bilan bezatilgan. XVIII – XIX asrlarda